

Annex 1: Selecció de definicions sobre l'Escola Rural des de finals del segle XIX i el segle XX.

a) Definicions sobre l'Escola Rural incompleta durant el segle XIX, des de 1752 fins a 1933.

Nieto (1988)

“En 1752, en este lugar no hay Escuela de Niños, pero sí que Patricio López vecino de él, se ejercita a leer a los Niños de otros pueblos Comarcanos y esto sólo es por el tiempo de la primavera, por lo que le regulan de actividad 50 reales”.

“Un Maestro de Niños que es Francisco Valiente a quién da la villa de salario 5 cargas de trigo que con estas y la pecunia que le pagan los padres de los niños y tocar las campanas a nublado asciende cada día a Real y medio”.

Hernández Díaz, José M^a i Escolano Benito, Agustín (18??)

“A finales del s.XIX la enseñanza sigue siendo verbalista y rutinaria, muy tradicional. En su mayoría de carácter rural, la escuela carece de medios económicos suficientes, depende en exceso de la buena o la mala voluntad pedagógica y social de los alcaldes, está gobernada disciplinariamente por maestros mal pagados y baja consideración social, pero armados de palmeta y autoridad encima de una ostentosa tarima (...). La escuela primaria de España que cierra el siglo XIX es, en conjunto, pobre en recursos, mal dotada de utillaje, con escasa innovación pedagógica, pero es el modelo que con pequeñas variaciones registró la vida interna de la escuela durante mucho tiempo.”

Martí Alpera, Félix (1911:8)

“Es deprimente y desconsolador el cuadro que, salvando excepciones escasas, ofrece la enseñanza en las grandes ciudades; pero el de nuestras escuelas rurales es tristísimo y bochornoso. No sirven aquí ya los adjetivos más enérgicos, ni las lamentaciones más amargas. Maestros, de escuelas, de mueblaje, de educación escolar, existe sólo en nuestras aldeas una ficción burda y pueril y se habría dicho la verdad o casi la verdad. Con esta ficción nos hacemos creer que están atendidas las necesidades pedagógicas de nuestros labriegos, de nuestros mineros, de nuestros pescadores, y quedamos tan satisfechos. Por qué no se trata simplemente de enseñar a leer y a escribir a nuestra población rural. El alfabetismo así entendido, es cosa bien raquítica y mezquina. Al cambiar nuestros maestros y transformar nuestras escuelas del campo, aspiramos a organizar una acción cultural intensa sobre las almas rudas de la España marítima y campesina.”

Onieva, Antonio (1931:396)

“Nuestras escuelas rurales son un espanto. Yo me explico que los mejores maestros se descorazonen hasta desfallecer de pena. Todo conspira contra la escuela rural. La in

escolaridad la destroza. No hay modo de seguir un plan racional. Los quince niños que asisten hoy son distintos de los que asistirán mañana y de los que encontraremos dentro de ocho días. Cada día es el día de volver a empezar. La miseria de los aldeanos les obliga a utilizar desde edad temprana el trabajo de sus hijos. La falta de sensibilidad para la obra de la cultura hace el resto. El resultado es que el niño asiste a la escuela con el espíritu inhibido por la desgana y con una falta absoluta de regularidad, que es como si no asistiera. Por otra parte, el maestro no dispone de medios para estimular la asistencia y hacer agradable la permanencia de los niños en la escuela. Ni campos de recreo, ni cinematógrafo escolar, ni un sencillo aparato de proyecciones, ni material de juegos escolares, ni nada de lo que a los niños atrae y cautiva. Generalmente no puede ofrecérseles más que una habitación miserable, fotófoba, repelente, donde la aparición de un sentimiento generoso en la mente es un milagro.”

“Los padres de los niños no sienten el menor amor por la cultura. Dicen lo contrario; pero en su fondo insobornable tienen un profundo desprecio para todo lo que no sea rutina de lo más elemental y sumario. Aprendidas malamente las llamadas “técnicas”, el niño abandona alegremente la escuela con el pleno consenso paternal. Hay en el niño rural una incapacidad casi específica para el aprendizaje. Niño pobre, famélico, depauperado y con una pobreza psicológica mayor aún que su envoltura física; con una cerrazón mental paralela a la falta de estímulos externos, se hace forzoso centuplicar con ellos el esfuerzo de enseñar, que nunca llega a la condigna medida por inescolaridad y estrechez de potencia reactiva. La inestabilidad de los maestros en las aldeas contribuye asimismo a la descomposición de la escuela rural.”

Sainz-Amor (1933:6)

“Es bien doloroso pensar cómo viven la mayor parte de las escuelitas rurales. La mayoría de los maestros que las regentan, formados en la ciudad, anhelan poder dejar cuanto antes estas escuelas que les culpieron en suerte; en una suerte en que la mayor parte de las veces ellos intervinieron sólo pasivamente. Desligados por completo de la vida del país, sin conocimiento ni deseo ninguno de conocer al mismo, creyéndose superiores a los campesinos por el hecho de no tener las manos encallecidas, de hablar con más soltura y corrección y desenvolverse con más finos modales, desean ardientemente ver llegar el momento de poder vivir en medios espiritualmente más cultivadas, y mientras tanto el deber cotidiano profesional se cumple con relativa indiferencia, porque es preciso, pero con desgana. Por eso no se penetra en la vida ni se trata de hacer de la escuela una fase de la misma. Así puede ocurrir, y ocurre con lamentable frecuencia, que la escuela rural no vive. Se hacen diariamente trabajos que ni al niño ni a la familia interesan ni enseñan apenas nada; se da el caso triste de que el medio tan rico en elementos naturales no enseñe nada al maestro, y de que, como inevitable consecuencia, éste apenas influya verdaderamente en lo que de los niños puede llamarse vida espiritual”. SAINZ-AMOR, C. (1933). *La escuela rural activa*. Madrid: Publicaciones de la Revista de Pedagogía;

Almendros, Herminio (1930:33)

“Por lo general, estas escuelas rurales contaban con escasos medios económicos y materiales; la situación de las gentes de estos pueblos era de total sometimiento en el seno de una estructura caciquil en la que la escuela atendía más a preservar el sistema establecido que a proporcionar una verdadera educación. Los principios aprendidos en el centro de Villablino eran más naturales e interesantes, pero resultaban poco adecuados para la realidad que vivía la comarca leridana. Se necesitaban nuevos incentivos para vivificar esas escuelas que se movían en una realidad pedagógica muy pobre. Más aún, sobre ellas actuaba, como fuerza determinante, la presión social de caciques locales que, en general, iba unida a la escasa asistencia de los niños a las escuelas. Para promover el más leve cambio, Herminio Almendros tenía que buscar medios que pudieran acabar con las rutinas tradicionales y sustituir el escolasticismo que imperaba en las aulas. Pronto se manifestó contrario a las rígidas y aburridas pautas que los alumnos se veían obligados a seguir para leer y escribir. (...) El entusiasmo que suscitaron en Almendros las ideas de Freinet le llevó a escribir inmediatamente para pedirle más información sobre su método de trabajo escolar. Al poco tiempo recibió de Freinet una de las prensas que había construido en su escuela, así como algunas muestras de los trabajos que habían producido los niños tras haber observado la realidad en la que vivían y haber sido animados a expresar libremente sus sentimientos y opiniones.”

b) A continuació textos relacionats amb la revaloració de l'Escola Rural durant la República i la situació d'aquesta durant la Guerra Civil (1931-1939)

Fernández i Agulló (2005:29)

El mobiliario se reduce, además de la omnipresente mesa y sillón para el maestro, a una cantidad variable, pero siempre reducida, de bancos y mesas en muy mal estado de conservación, algunos pupitres en las más afortunadas, tal vez un armario....y, como material didáctico, la pizarra de madera, el mapa de España y Portugal, una esfera terrestre, tinteros y plumillas, alguna resma de papel, libros que han conocido varias generaciones, y los obligados símbolos cívico-religiosos —el cuadro con el retrato del rey, el crucifijo y algún cuadro de temática religiosa, en la etapa monárquica y la alegoría de la República, en la republicana- y los instrumentos necesarios para marcar el tiempo y los horarios.

¡Lo veis! Si se hace de la escuela un lugar agradable los niños acuden a ella con ilusión. Nuestra escuela vibra, nuestra escuela es nuestra pequeña sociedad donde cada uno se siente responsable y solidario con los demás. Nuestra escuela no es aburrida. Ahí tenéis al pequeño Daniel antes reacio a venir y hoy domingo llegando a la escuela porque se siente a gusto en ella.

Portell, R. i Marquès, S. (2006:61) Els mestres de la República. Edicions Ara Llibres.

Durant la República, entre el 1932 i el 1936, les escoles que es volien construir havien de ser pensats com a “palaus de cultura”. A més de les sales per a classes i despatxos, havien de disposar d’espais per fer-hi treballs manuals, biblioteca, patis i tot el que establia l’Escola Nova. Apostava per un ensenyament actiu en què els aprenentatges es fonamentessin en l’experimentació i l’observació. És l’escola racional i científica que propugnaven des de la Institución Libre de Enseñanza. Una escola que havia de sortir de les quatre parets de l’edifici per obrir-se als camps, els boscos, els rius, els carrers, les fàbriques i les masies. Els infants s’havien de convertir en el centre del seu aprenentatge i, havien de començar a aprendre a partir del que tenien a l’abast, del que formava part del seu entorn. Amb el temps, l’àmbit d’atenció s’aniria ampliant, del poble al país, del país al món. L’escola que volia també havia d’estar atenta a les noves tecnologies i als canvis socials. Era una escola on cada dia caldria replantejar-se la feina per fer.

Almendros (1934:7, 13)

La escuela rural sigue siendo institución sin fisonomía sustantiva. El esfuerzo creador del gobernante se ha conformado con hacer de la escuela de los núcleos menores de población una imitación servil y empobrecida de la escuela ciudadana, la cual es a su vez sino una ridícula copia de la absurda organización de los centros de enseñanza obligatoria. La pobre y denigrada escuela rural continúa ofreciendo el resumen de la desdichada trama de la obra educadora organizada por el Estado y que sería preciso desorganizar radicalmente si se quiere pensar con seriedad en los destinos del pueblo. El pueblo rural necesita su escuela; una escuela de fisonomía propia, no una escuela de tipo predeterminado, igual para todos los pueblos y que podría dirigir indistintamente un maestro o un cura. La escuela ha de ser considerada como un organismo colectivo que ocupa un lugar determinado en la vida social del medio en que radica y que cumple determinadas funciones socialmente necesarias en el plan general de actividad del distrito. Así, pues, la escuela rural ha de poseer cualidades características que la hagan un órgano propio del medio donde desarrolla su acción social.

La nueva escuela rural tendrá un gran huerto, un campo de experimentación agrícola, una cocina escolar, biblioteca y taller. La cocina y el cuidado de la escuela, de una parte, y el trabajo de la tierra, de otra, constituyen una base de educación incomparable. La educación comprendida de esta manera tendrá una acción mucho más profunda que la enseñanza tradicional. Si pudiéramos pensar en un ideal diríamos que la escuela deberá tener una biblioteca popular, una instalación de radio, una instalación de cine. No es esto pensar una utopía puesto que hay escuelas en Europa donde ya es una realidad. Hay que poner la mira en la idea esencial de hacer de la escuela el centro cultural del pueblo, la casa del pueblo, donde habrían de tener lugar sesiones de cine, fiestas, representaciones teatrales, cursillos, conversaciones, lecturas, donde se pudieran consultar libros y revistas y oír conversaciones y conciertos radiados. En cada escuela rural deberá haber una clase para párvulos. La escuela ganaría en simpatía y en devoción si la mujer campesina pudiera confiarle sus pequeños durante algunas horas del día (...). Para que la acción de la escuela sobre el medio rural sea lo bastante profunda, es preciso prolongar la escolaridad. Los que

viven en el campo no ignoran que ciertos niños trabajan mucho; el tiempo pasado en la escuela es para muchos niños un período de tranquilidad y reposo físicos. (...) Para ello habría que procurar antes que la alimentación y cuidado del niño estuvieran garantizados.

Bresó Moreno, Francisca (1931:16)

Las ideas pedagógicas de la ILE, consideran que se debe desterrar de la escuela el dogmatismo y la pasividad y conseguir una educación basada en la libertad y respeto escolar. La educación debe ser integral; educar el cuerpo y el alma; la inteligencia, el carácter y la sensibilidad estética; reconociendo la unidad de la persona a lo largo de todo el proceso educativo. El aprendizaje será por observación y descubrimiento, desarrollando la natural curiosidad infantil, fomentando la consulta asidua de libros, desterrando el libro de texto y utilizando los paseos escolares y excursiones para amar la naturaleza y conocer el ambiente que rodea al escolar. El método intuitivo, la supresión de exámenes, la actividad constante del alumnos y el cooperativismo son otras notas de la reforma pedagógica que se propone.

Satué Olivan, Enrique (2000:65 i 80)

La enseñanza será laica, hará del trabajo el eje de su actividad metodológica y se inspirará en ideales de solidaridad humana. Artículo 48, Capítulo II de la Constitución. La escuela es como un ser vivo: se autorregula, pide y exige; no puede vivir sin el pueblo; al contrario, éste debe entrar en ella, del mismo modo que ella se infiltra en él (...). La escuela excita las ansias de saber y se proyecta hacia los círculos de la vida, la escuela es tupida pero deja crecer al individuo; es juego, trabajo, respeto, conversación e, indudablemente, liberación.

c) Paralizzació, dictadura i postguerra

SatuéOlivan, Enrique (2000:95, 102 i 105) peu de pàgina (1944)

Y en el pueblo había ejercido, hasta ser fusilada, la maestra. Ella era culta y tocaba el piano. Por ser hija de un practicante, socialmente estaba bien situada. Hacía batas a los niños pobres, practicaba la escuela nueva y activa, aunque tenía un vicio que le traicionaba: ser abanderada en rojo, gualda y morado de las causas perdidas.

“Es misión esencial del Estado, mediante una disciplina rigurosa de la educación, conseguir un espíritu nacional fuerte y unido e instalar en el alma de las futuras generaciones la alegría y el orgullo de la Patria. Todos los hombres recibirán una educación premilitar que les prepare para el honor de incorporarse al Ejército nacional y popular de España – decía con letras gordas el cartelón, con los puntos básicos de la Falange, había clavado el alcalde y jefe local del Movimiento en la puerta de la escuela”

“Que en cada pueblo, en cada aldea, en cada lugar, por pequeño que sea, funcione este invierno una escuelita para los adultos; que haya un hogar acogedor donde se instruyan amenamente, un centro rural en que aprendan conocimientos útiles y

edificantes, contrarrestando además, de ese modo, la funesta influencia de garitos o tabernas, y alejándolos de aquellas reuniones o tertulias que pudieran desmoralizar con aviesas y torcidas propaganda.

Higueras Rojas, Carmen (1948:27)

Una escuela muy sucia, muy vieja...las paredes estaban negras, las ventanas sin cristales, los pupitres rotos y llenos de manchas de tinta. No había ni un cuaderno, ni un libro, ni rastro alguno de labor anterior. ¡Parece increíble! Pero si yo pudiera contarte la odisea de esta pobre escuela...Del vecindario ¡que decir! Indiferente y frío, ni se dio cuenta, al parecer, de su presencia. Cuando quiso hospedarse, no encontré más que dificultades. Una casa sólo se le ofreció, pero no bastaba su sueldo para pagarse el hospedaje. El cuadro es triste, ¿verdad? Más aún que el tuyo, tal vez.

Terés (2000) durant els anys 1958-1964

L'estampa clàssica de l'escola rural a la dècada dels cinquanta era la següent: Un edifici més aviat antic que albergava, a més de la sala de classe, un poc confortable habitacle per a la mestra. En la classe uns pupitres bipersonals amb els típics forats per encabir-hi els tinters, una vella taula i cadira per a la mestra i un petit armari amb quatre llibres mal comptats i sovint ben inútils. A les parets una pissarra pintada i, les més afortunades, amb mitja dotzena d'antiquats mapes penjats que constituïen tota la decoració. (...) S'havia de suplir amb il·lusió i enginy la manca d'instal·lacions i materials adients. Acostumàvem a fer tres grups d'alumnes: graus inicial, mig i superior. I mentre s'explicava la lliçó a un grau els altres feien treballs escrits o bé de lectura. Després s'anava alternant amb els altres grups. Com que en aquells temps s'aprenien moltes coses de memòria ("de cor" acostumaven a dir-ne els alumnes), no era pas gens estrany que alguns alumnes petits o del grup mitjà aprenguessin, sense gaire esforç, coses que sentien dir als grans (...). Cada alumne tenia un sol llibre de text: la famosa "Enciclopèdia". La manca de materials intentàvem suplir-la amb l'abundància de recursos naturals que teníem a tocar de les escoles. (...) Típic d'aquells anys va ser el repartiment a les escoles d'un complement alimentari per millorar la nutrició dels escolars a tot l'Estat.

Carmena i Regidor (1984:25)

En el primer período, que se extiende desde la postguerra hasta el Plan de Estabilización de 1959, hemos considerado que la primera función que cumplió la escuela fue la de "ser transmisora de ideología". Durante el segundo período, que comprende desde el Plan de Estabilización a la crisis de los setenta, la escuela ha seguido cumpliendo su función de ser "transmisora de ideología" y de forma inadecuada e insuficiente habría cumplido su papel de "transmisora de cualificaciones". Es un hecho conocido que el éxodo rural estuvo formado por personas que carecían de una formación cultural suficiente y de una cualificación profesional. Numerosos trabajos sociológicos han puesto esto de relieve. Por otra parte, no tiene sentido suponer que en esta época la escuela cumpliera una función de retener mano de obra. Más bien, la escuela rural parece que contribuyó a dinamizar el

éxodo jugando un papel de “marketinista de lo urbano”, vendiendo en los pueblos la idea de progreso y desarrollo industrial.

Civera (1978:30)

El medi rural, malgrat tota mena de contrarietats: tancament i desconfiança de la gent, vicis educatius, manca de material, administració adversa, etc., es manifesta, al meu entendre, com un extraordinari medi educatiu per a fer-hi una Pedagogia escaient.

d) Concentracions

Subirats (1983:17 i 18) L'Escola Rural a Catalunya

Un matí de novembre de 1978 em va ensenyar l'escola, un aula trista, d'una misèria de novel·la del XIX. Les finestres no tancaven bé i es veien regalims de l'aigua de les pluges, que inundaven la classe quan eren una mica abundants. De la paret penjaven un parell de mapes d'Espanya: aquell verd –la geografia física- i aquell groc i rosa –la política -, que ja eren a les escoles dels anys cinquanta. També el mobiliari tenia, pel cap baix, trenta anys: pupitres escrostonats d'aquells amb forat per a tinter, bancs de colors diversos, taules de fòrmica més modernes, però igualment desagradables de veure, i un reguitzell de cadires de tota mena (...). L'aula era petita, formalment no hi havia escola però s'havia arreglat aquell racó esquifit, en el qual s'havien arribat a encabir-s'hi seixanta criatures. Hi havia una dotzena de manuals desfets que calia mantenir tancats a l'armari. Si els alumnes els haguessin tocat, s'haurien desintegrat del tot. (...). Segons la mestra tot esforç pedagògic era inútil, per ella “els nens del poble són curts, curtíssims; estan molt endarrerits, i res no els interessa, només volen copiar”. Respecte el comportament, diu que “és un desastre ja que tot el dia es barallen, van a castanyots molt fàcilment i són molt diferents als nens de ciutat”. (...) Afegeix que “els pares se'n cuiden poc, i a més en aquest poble sempre hi hagut la púrria. Les nenes s'hauran d'ocupar de la casa, i a les mares només els interessa que facin costura, que aprenguin a fer la feina. L'Ajuntament no ens dóna ni un cèntim”. He comprovat que l'opinió d'aquesta mestra és amplament compartida pels mestres que treballen en les escoles dels pobles, especialment en les unitàries. Formulada, en general, d'una manera més tímida, perquè sol existir una certa consciència que no s'ha de parlar malament dels pagesos ni devaluar les capacitats dels propis alumnes.

Querrien (1979: 156)

Resulta alarmant constatar que el marc de la vida escolar dels nens està produint per persones que detesten la vida urbana i creuen que poden fer de l'escola un refugi de vida rural, natural, al mig de la tempesta de la modernitat, mentre que l'anàlisi històric de l'escola mostra que l'escola va ser implantada com a mitjà urbanitzant en el camp, i que el seu dinamisme prové d'això. La mítica escola rural no ha existit mai, i voler fer-la reviure és deixar-se dominar per un dels factors de producció de la segregació, es fer preeminents els valors de les classes mitjanes en el funcionament de l'escola

Jiménez (1982:13)

Les escoles graduades, unitàries i mixtes tenen unes característiques comuns: en una mateixa classe conviu nens i nenes de diferents edats i nivells d'escolaritat, acostumen a estar ubicades a localitats menors de mil habitants i dedicades a l'agricultura, ramaderia, petit comerç o indústries familiars i són "desprestigiades" per l'Administració, considerades com centres de tercera categoria dins de la planificació educativa i oblidades per teòrics i pedagogs.

Salanova (1983:52)

Hubo también redacciones de los críos de una indudable madurez para interpretar la realidad educativa, Pepe un chico de 13 años decía "Las escuelas rurales son las que están en los pueblos y las privadas en las ciudades, éstas las hacen para los ricos que quieren llevar una educación distinta a la de los demás chicos y chicas y algunas son separadas. Las de los pueblos son otra cosa, con menos material, menos derecho a críticas y opiniones. A los pueblos les dan diez veces menos dinero para el material y si quieren algo lo tienen que coger del Ayuntamiento o de otros sitios, porque con diez mil pesetas para todo el año y no piden más. Pero las privadas tienen de todo y cada 2 o 3 años lo tienen nuevo y los pueblos tienen que coger lo que no quieren los demás y peores. Las escuelas privadas son escuelas que se aprovechan de los pequeños.

Jornades d'Escola Rural a Catalunya (1985)

L'escola que anomenem rural tot i tenint els mateixos elements i la mateixa finalitat que l'escola en general, presenta un tret característic propi de l'escola petita, molt lligada al camp, amb les connotacions que això comporta de familiaritat, de tracte personalitzat amb els alumnes, de contacte amb la natura i de seguiment del seu procés. D'altra banda ens trobem que conviu, en una mateixa classe, nens i nenes de diferents edats i nivells d'escolaritat, motiu enriquidor que possibilita una adaptació al progrés de cada nen, un seguiment del seu procés de maduració per part del mestre o equip de mestres, gràcies a aquest contacte continuat i personal. Aquesta relació directa s'estén, també als pares i al mateix poble. Tot això fa que el medi rural sigui un medi pedagògic ideal per la seva proximitat i concreció. Però aquesta escola rural que ens suggereix a bucòlic i poesia, ens preocupa, als mestres, perquè darrera d'aquesta imatge s'hi amaguen tota una sèrie de greuges, provinents de l'estat d'abandonament del medi rural i de l'oblit de la seva escola. *Jornades d'Escola Rural a Catalunya (Quart: 1984, Valls): L'escola dins el món rural.* Bellaterra: ICE de la UAB, 1985.

Albertí i Bassa (1985: 8, 98)

Anomenarem escoles petites aquelles escoles que tenen tres, dues o una unitats i mestres, que en aquest darrer cas reben el nom d'escoles unitàries. Per què el nom d'escoles petites i no el d'escola rural que s'utilitza a d'altres llocs de l'Estat espanyol?(...) Contraposar escola rural/escola urbana pot servir per no anar a l'arrel dels problemes (...). Dir escola petita significa dir una escola que respecti els ritmes personals dels infants, una escola de l'heterogeneïtat dels grups i els models organitzatius (...). L'Escola petita, amb els seus nins i nines de diferents edats i coneixements, reuneix les característiques i els avantatges bàsics per realitzar una

experiència d'escola sense graus, és a dir, aquella escola no preocupada per ensenyar coses per passar a un altre curs, sinó que, a partir de cada infant, segueix el seu procés continu".

Extebeste Mozo, Luis Fernando (1986) TESI DOCTORAL

Considero escuela rural aquellas escuelas situadas en los pueblos fundamentalmente rurales, esto es aquellas zonas cuya forma y desarrollo de vida dependen casi exclusivamente del trabajo en el campo, con los animales, el bosque etc., con un paisaje característico. Conviene señalar que también existen escuelas que están situadas en zonas que no son totalmente ni urbanas ni rurales y que por llamarlas de alguna forma serían semirurales o semiurbanas, cuyos habitantes subsisten tanto del trabajo en el campo como de la industria, comercio u otros oficios y profesiones.

Colectivo Campos de Castilla (1987:12-13)

La realidad de este medio rural exige una Escuela más amplia. En la mayoría de estos pueblos el único foco cultural es la Escuela. Donde existen otros, como asociaciones culturales, aulas de cultura, sindicatos, etc. La Escuela no puede estar ajena a las actividades y problemáticas de esas instituciones. Pero, sobre todo, la situación del mundo rural requiere una promoción de desarrollo socioeconómico, sociocultural y sociopolítico, que parta de la realidad de estos medios y no de esquemas ajenos y proyectados. Por tanto, una Escuela comprometida con el medio, no puede reducirse a mejorar la enseñanza de los niños de estos pueblos.

Roche (1991)

La escuela rural tradicional ha conocido en estos últimos años un proceso de transformación profunda, cuyas causas se encuentran a un nivel inmediato en los cambios sufridos por el propio medio rural y, desde un punto de vista más general, en la evolución llevada a cabo por todo el sistema económico, social y político. Pero este proceso, una de cuyas manifestaciones más evidentes ha sido la sustitución de numerosas escuelas de pueblo (unitarias y mixtas) por centros comarcales (concentraciones escolares), se inscribe en el caso español en un marco que presenta algunas peculiaridades.

Boix (1995:7)

L'escola rural situada en un àmbit rural és una institució educativa que té com a suport el medi i la cultura rural, amb una estructura organitzativa heterogènia i singular (en funció de la tipologia d'escola) i amb una configuració pedagògic-didàctica multidimensional.

Consell Escolar de Catalunya (1995:95)

El tret diferencial més important de l'anomenada escola rural és el nombre reduït d'alumnes que té (menys de vuitanta), que no permet l'organització d'una escola graduada, com a mínim per cicles. Aquest fet és independent de l'entorn laboral de les

famílies i, per tant, no es pot fer una identificació total del mot rural amb treball agrícola, ja que la mateixa situació es pot produir en un entorn laboral miner, de colònia tèxtil o d'urbanització residencial que, pensada com a segona residència, ha esdevingut primera.

Ortega (1995:45)

Si en comptes de parlar d'Escola Rural ho féssim de l'Escola situada al medi rural¹seriem més a prop de caracteritzar-la correctament (...). No és que existeixi una categoria específica d'escola; existeix un determinat emplaçament –on el tema geogràfic tampoc és significatiu- de l'escola. (...) que una escola sigui unitària o completa és una circumstància adjacent, no el nucli de l'assumpte, de manera que insistir en una classificació d'aquest tipus o semblant, ens pot portar a solucions errònies.

Sauras i altres (1998:54)

La actual de l'escola rural és tan diversa com diversos són els territoris i localitats on es troba: petites i més petites, amb millors o pitjor condicions físiques, amb grups d'alumnat variat o més variat, amb equips de professorat més o menys estable, amb millors o pitjors dotacions, dotacions més o menys utilitzats, allunyades o properes a nuclis urbans, aïllades o ben comunicades, unitàries o de concentració...

e) La nova ruralitat

Corchón (2000)

Aquella que forma a nens i adolescents i que està situada en una població on l'activitat principal que es porta a terme és l'agrícola. Les condicions que ha de tenir és que sigui única a la seva localitat, que tingui multi graduació a les seves aules (existència de diferents cursos en un mateix grup), escoles unitàries i petites graduades incompletes i situades a petits nuclis de població amb pocs habitants.

Soler (any)

L'escola rural és l'escola de les tres "p": escola pública, petita i de poble.

Soler (2007: 50)

Dins del context del sistema educatiu espanyol, l'escola rural constitueix un petit sistema o subsistema escolar que es va adaptant i redefinint davant la pèrdua de la identitat tradicional de ruralitat, sotmesa a una primera etapa als canvis de les transformacions socials i culturals de la industrialització i la modernitat i, darrerament, als nous fenòmens derivats de la societat post industrial i postmoderna (la irrupció de les tecnologies de la informació i la comunicació, els mercats globalitzats, les noves migracions, la crisi dels models de vida urbana i les altres crisis de les estructures

¹ En castellà seria "Escuela en lo rural".

d'acollida, la convivència i/o xoc el de cultures diverses amb codis ètics i pràctiques socials i culturals diferents, etc.).

Feu (2008)

L'escola rural és una escola amb un sistema organitzatiu divers, situada en un territori rural plural, sotmès a un procés de transformació cada vegada més agut. A més a més, contràriament al que s'acostuma a pensar, aquesta escola té diferents finalitats o intencionalitats educatives (intenció ruralitzadora o urbanitzadora). Penso que el fet que l'escola rural es pugui entendre de formes tan diferents no és cap problema. És més, considero que fins i tot és una avantatge, perquè fa evident, entre d'altres coses que l'escola rural és una realitat complexa i, sobretot, plural. No hi ha una sola escola rural, hi ha moltes.

Feu (2004)

Caracteritza l'escola rural a partir de les respostes dels mestres de les dues-centes escoles rurals visitades arran de la seva tesi doctoral.

Els mestres presumien de tenir una escola petita, d'una escola que afavoreix la experimentació educativa, que facilita el desenvolupament d'una pedagogia activa, de tenir mestres integrals i polivalents, de tenir una escola amb alumnes heterogenis, de tenir una escola on el mestre es pot dedicar a cada alumne individualment (durant un temps limitat), de tenir un sistema d'ensenyament particular (l'ensenyament és circular o concèntrica), de tenir un currículum, un horari i un calendari molt flexible, de tenir poc espai però el poc que tenen és fàcilment re convertible, de tenir una escola oberta (en el sentit més ampli del terme) on entren moltes persones que no són mestres i també ensenyen, d'aplicar un sistema de control tou i respectuós, d'utilitzar un sistema d'avaluació integral i de vincular a l'alumne amb el medi.

Resumeix dient que l'escola rural actual, a diferència de la del passat, es caracteritza per tenir pocs alumnes, per ser una escola *esponjada* i, en conseqüència, que permet impartir una educació artesanal. Una escola amb aquestes característiques, a més a més, fa que tots els alumnes es coneguin (i es coneguin bé), s'ajudin i col·laborin entre ells.

OBERC (2009)

A Catalunya a nivell geogràfic considerem escoles rurals aquelles que estan situades a municipis de menys de 3000 habitants.

Secretariat d'Escola Rural de Catalunya (2004)

L'Escola Rural és una Escola pública amb uns trets específics diferents respecte les escoles (dites ordinàries) que la fan ser un model d'escola diferent. Aquests trets diferencials es podrien resumir en: Interacció entre alumnes de diferents nivells, cursos i edats i entre mestre/a i alumnes. Agrupaments flexibles i enriquiment, en una doble vessant ja que es dóna a l'Escola per la diferència de nivells i a la ZER amb la

trobada amb companys del mateix cicle. Atenció individual, mètodes de treball propers i “a la mida” de nens/es i Atenció a la diversitat que permet respectar els ritmes de treball, de maduració i d’aprenentatge de cada alumne/a. Principi de la Reforma que és una propietat intrínseca a l’ER. doncs s’hi duen a terme actuacions que fora de l’àmbit de l’ER. semblarien innovadores però que en l’ER. ens les trobem al davant, les potenciem i constatem que milloren la qualitat d’ensenyament. Flexibilitat. Una manera de treballar lliure dins una organització general més pautaada. (Flexibilitat d’horaris, de currículum, de materials, de recursos, d’agrupaments, de tasques, d’activitats, d’espais,...) els nens i nens de diferents edats, interessos i necessitats conviuen i aprenen en un espai organitzat de manera heterogènia i flexible, de manera que permeti arribar a tots i cadascun dels nens i nenes. Metodologia que potencia l’autonomia, la responsabilitat i els hàbits de treball(plans de treball, projectes, assemblees, conferències, desdoblaments de grups, treball individual, per parelles, en petit grup, en gran grup,....) i la globalització dels continguts curriculars i la seva adequació plena a l’entorn i realitat propera. Habilitats i capacitats bàsiques treballades i desenvolupades en el propi fer de l’ER., en la pròpia metodologia intrínseca i constant, prova d’això són els bons resultats que els alumnes de les escoles rurals han obtingut en les proves de capacitats bàsiques que el departament d’Ensenyament ha dut a terme.

Annex 2: Llistat dels elements que emergeixen de les definicions, en relació al context extern, a l'institucional, al paper del mestre i al procés d'ensenyament – aprenentatge, organitzats per etapes històriques.

a) Elements en relació al context extern (social, polític i cultural)

Escola incompleta (x.XIX)

- Els pares pagaven al mestre
 - Estructura caciquista
 - Poder pedagògic i social dels alcaldes
 - Misèria econòmica i cultural
 - Inescolaritat, absentisme i abandonament escolar alt consentit
 - Voluntat d'organitzar una acció cultural intensa
 - Poc valor a la cultura per part habitants
-

República i Guerra Civil

- Funció social i centre cultural
 - Prolongació de l'escolaritat
 - Importància a l'Educació
-

Paralització, dictadura i postguerra

- Tancament escoles
 - Desconfiança població
 - Adversitat administrativa
 - Funció d'escola d'adults com a sistema de control
 - Promoure esperit nacional fort
 - Poble poc acollidor amb el mestre
 - Funció de "Vendre" el progrés i desenvolupament (industrial) de les zones rurals
 - Complement d'alimentació
-

Concentracions i primeres ZER

- Lligada al camp
- Mitjà urbanitzant del camp

- Desinterès Administració i famílies
 - Localitats de menys de 1000 habitants
 - Oblidades per teòrics i pedagogs
 - Mal considerades socialment
 - Pobres en recursos i econòmicament
 - Abandonament medi rural
 - Únic focus cultural
 - Incideix en el desenvolupament socioeconòmic, sociocultural i sociopolític propis del món rural
 - Molt lligada al camp, animals , bosc, paisatge
 - Substitució d'escoles rurals per concentracions escolars
 - Relació estreta famílies i poble
 - Rural entesa com a zona minera, tèxtil, segones residències
 - No al paral·lelisme entre rural i agrícola
 - Compromesa amb el medi
 - Es dediquen agricultura, ramaderia, indústries familiars i petit comerç
-

Nova ruralitat

- Situada municipi agrícola
- Pèrdua de la identitat tradicional de ruralitat
- Territori rural plural
- Menys de 3000 habitants
- Evolució del medi rural, transformació, sistema que es va adaptant i redefinint
- Societat post industrial i post moderna (TIC, migracions, globalització, crisi del model de vida urbana,etc)

b) Elements en relació al context institucional (escola)

Escola incompleta (s.XIX)

- Inexistència o presència temporal de l'escola
 - Pocs recursos materials i econòmics
 - Escola Religiosa
 - Imatge trista i vergonyosa
-

República i Guerra Civil

- Escola Laica
 - Lligada al poble
 - Situada al medi rural
 - Escola amb espais renovats i apropiats
 - Recursos i materials pobres
 - Escola oberta festius
 - Voluntat de trobar una fisonomia pròpia
 - Còpia i imitació de "l'escola urbana"
 - Acollidora
 - Escola com a centre cultural del poble, amb voluntat d'acció social
-

Paralització, dictadura i postguerra

- Escola bruta, vella i buida de qualsevol activitat prèvia.
 - Escola que consta d'una aula i del pis de mestre.
-

Concentracions i primeres ZERs

- Escola pròpiament inexistent, aula improvisada
 - Aules amb 60 alumnes
 - Petita
 - Familiar
 - Suggereix a bucòlic i poesia
 - Número reduït d'alumnes (-80)
 - Per nombre alumnes no permet ser escola graduada
-

La nova ruralitat

- Model d'escola diferent a la E. urbana
- Pública
- Petita
- De Poble
- Escola oberta a persones no-mestres
- Única a la seva localitat
- Municipi amb pocs habitants

c) Elements relacionats amb el paper del mestre pròpiament

Escola incompleta (x.XIX)

- Poca consideració social, mal remunerat i haver de combinar-ho amb altres feines.
 - Autoritarisme, amb palmeta.
 - Sense formació
 - Inestabilitat, malestar i expectatives baixes envers alumnes
 - Sentiment de superioritat envers a les persones que viuen al medi rural
 - Poc entusiasme, indiferència
 - No disposa de mitjans per estimular l'aprenentatge
 - No volen estar a l'ER
 - Deslligats del poble, sense interès.
 - Formats a la ciutat
-

República i Guerra Civil

- Desig i il·lusió d'aprendre i ensenyar
 - Interès per les metodologies pedagògiques innovadores
-

Paralització, dictadura i postguerra

- Viu a la mateixa escola
 - Mal remunerat
 - Mestre sense formació
 - Il·lusió i enginy per suplir mancances materials
 - Mestra culta
 - Ajudava als més necessitats
-

Concentracions i primeres ZER

- Expectatives baixes envers alumnes
-

La nova ruralitat

- Integrals i polivalents
- Proper als alumnes
- Possibilitat d'un tracte i seguiment individualitzat
- Facilitat de relació amb pares, mares i poble

d) Elements en relació al procés d'ensenyament - aprenentatge (pedagògics)

Escola incompleta (s.XIX)

- Exercitar la lectura
 - Ensenyament de caràcter rural
 - Ensenyament verbalista, rutinari, tradicional, escolasticisme
 - Concepció negativa de l'infant "rural" envers l'aprenentatge
 - Escassa innovació pedagògica
 - Aprenentatge pobre, no significatiu no relacionat amb l'entorn. Voluntat pedagògica més enllà alfabetització
 - Introducció primeres innovacions pedagògiques, ex. tècniques Freinet.
-

República i Guerra Civil

- Escola Nova
 - Educació activa
 - Paidocentrisme
 - Escola oberta al món, medi
 - Supressió exàmens
 - Treball cooperatiu
 - Foment de la responsabilitat, respecte, llibertat i la solidaritat
 - Treball Cooperatiu
 - Aprenentatge per observació i descoberta
 - Educació integral
 - Substitució del llibre de text pel llibre de consulta
-

Paralització, dictadura i postguerra

- Educació pre-militar per nois
- Treball per cicles
- Disciplina rigorosa
- Transmissora d'ideologia
- Instrucció
- Llibre de text "la Enciclopèdia"

- Treball memorístic
 - Presenta possibilitats pedagògiques
 - Ús dels recursos naturals de l'entorn
 - Transmissora de la dea de progrés i desenvolupament industrial
-

Concentracions i primeres ZER

- Tracte personalitzat
 - Seguiment individual
 - Heterogeneïtat del grup
 - Diversitat de models organitzatius
 - Respecte ritme
 - Configuració pedagògica - didàctica multidimensional
 - Model pedagògic ideal
 - Contacte natura
 - Té com a suport el medi i la cultura rural
-

Nova ruralitat

- Finalitat ruralitzadora o urbanitzadora
 - Multigraduació
 - Educació artesanal
 - Atenció individual
 - Treball col·laboratiu
 - Ensenyament circular o concèntric
 - Flexibilitat (horari , currículum, espai, grups, sistema de control tou)
 - Agrupaments flexibles escola
 - Agrupaments de ZER
 - Interacció multinivell
 - Atenció diversitat
 - Potenciació autonomia
 - Globalització continguts
 - Relació entorn
 - Bons resultats en les CB
 - Afavoreix l'experimentació educativa
-

Annex 3: Quadre – resum d'elements confluents i divergents segons els quatre eixos i l'etapa històrica.

Escola Rural	Confluències	Divergències
En relació al context extern	<ul style="list-style-type: none"> - Únic focus cultural amb funció social - Voluntat d'acció cultural intensa - Oblit per part de teòrics i pedagogs - Evolució i transformació del medi rural 	<p>Escola incompleta (s. XIX)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Finançament municipal i de les famílies - Estructura caciquista - Poder pedagògic i social dels alcaldes - Misèria econòmica i cultural - Inescolaritat, absentisme i abandonament escolar alt consentit - Menyspreu a la cultura
	<ul style="list-style-type: none"> - Situada en un territori plural d'organització diversa - Funció de "vendre" el progrés i desenvolupament (industrial) de les zones rurals 	<p>Durant la República i Guerra Civil:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Prolongació de l'escolaritat - Importància a l'Educació
	<ul style="list-style-type: none"> - Adversitat administrativa - Mitjà urbanitzant del camp - Incidència en el desenvolupament socioeconòmic, sociocultural i sociopolític del món rural 	<p>Paralització, dictadura i postguerra:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Tancament escoles - Desconfiança població - Escola d'adults com a sistema de control - Promoció esperit nacional fort - Actitud de rebuig envers mestre
	<ul style="list-style-type: none"> - Abandonament medi rural - Pèrdua de la identitat tradicional de ruralitat - Compromís amb el medi 	<p>Concentracions i primeres ZER:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Desinterès famílies - Localitats -1000 habitants - Mal considerades socialment - Pobres en recursos i econòmicament - Relació amb camp, animals, bosc i paisatge. - Substitució d'escoles rurals per concentracions escolars - Relació estreta famílies i poble

		<ul style="list-style-type: none"> - No al paral·lelisme entre rural i agrícola - Rural entesa com a zona minera, tèxtil, segones residències. - Relacionada amb l'agricultura, ramaderia, indústries familiars i petit comerç
		<p>Nova Ruralitat</p> <ul style="list-style-type: none"> - Situada en un municipi agrícola - Menys de 3000 habitants - Incideixen fenòmens propis de la societat post industrial i post moderna(TIC, migracions, globalització, crisi del model de vida urbana,etc)

Escola Rural	Confluències	Divergències
<p>En relació al context institucional (escola)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Funció alimentaria - Situada al medi rural -Única en la seva localitat -Situada en un municipi baix nombre habitants - Lligada al poble -Voluntat per trobar una fisonomia pròpia - Centre cultural i d'acció social del poble. -Acollidora 	<p>Escola incompleta (x.XIX)</p> <ul style="list-style-type: none"> -Inexistència o presència temporal de l'escola - Recursos econòmics pobres - Escola Religiosa - Aparença negativa <p>República i Guerra Civil</p> <ul style="list-style-type: none"> -Escola Laica -Escola amb espais renovats i apropiats -Escola oberta festius -Pretensió de còpia de l'escola urbana -Pobresa en recursos <p>Paralització, dictadura i postguerra</p> <ul style="list-style-type: none"> -Condicions generals

	<ul style="list-style-type: none"> -Número reduït d'alumnes (60, 80 que impossibilita ser escola graduada -Constituïda per una aula i pis mestre - Pública, petita i de poble -Familiar 	<p>dolentes</p> <p>Concentracions i primeres ZER</p> <ul style="list-style-type: none"> -Escola pròpiament inexistent, aula improvisada -Suggereix a bucòlic i poesia <p>La nova ruralitat</p> <ul style="list-style-type: none"> -Escola oberta al municipi -Model que pretén diferenciar-se de l'escola urbana
--	---	--

Escola Rural	Confluències	Divergències
<p>En relació al paper del mestre pròpiament</p>	<ul style="list-style-type: none"> -Possibilitat d'un tracte i seguiment individualitzat. -Facilitat de relació amb la comunitat educativa. -Necessitat de mestres integrals i polivalents 	<p>Escola incompleta (s. XIX)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Baixa consideració social - Mal remunerat i pluriocupació -Autoritarisme -Sense formació - Malestar i expectatives baixes envers alumnes -Sentiment de superioritat envers habitants - Indiferència - Inexistència de mitjans pedagògics - Rebuig a treballar en una escola rural - Deslligats del poble <p>República i Guerra Civil</p>

	<ul style="list-style-type: none"> -Inestabilitat -Resideix mateixa escola -Formació urbana 	<ul style="list-style-type: none"> -Desig d'aprendre i ensenyar -Interès per les metodologies pedagògiques innovadores <p>Paralització, dictadura i postguerra</p> <ul style="list-style-type: none"> -Baixa remuneració -Carències formatives -Actitud per superar mancances materials -Mestra culta -Ajuda qui mes ho necessita <p>Concentracions i primeres ZERs</p> <ul style="list-style-type: none"> -Expectatives baixes envers alumnes <p>La nova ruralitat</p> <ul style="list-style-type: none"> -Integrals i polivalents -Proper
--	--	--

Escola Rural	Confluències	Divergències
<p>En relació al procés d'ensenyament - aprenentatge</p>	<ul style="list-style-type: none"> -Tracte personalitzat -Seguiment individual -Heterogeneïtat del grup -Diversitat de models organitzatius -Possibilitat de respecte 	<p>Escola incompleta (s. XIX)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Exercitació lectura - Ensenyament de caràcter rural - Ensenyament verbalista, rutinari, tradicional, escolasticisme. - Concepció negativa de l'infant "rural" envers l'aprenentatge - Aprenentatge no significatiu amb l'entorn. -Voluntat pedagògica més enllà alfabetització - Escassa innovació pedagògica - Innovacions pedagògiques com les

<p>(pedagògics)</p>	<p>ritme de treball</p> <ul style="list-style-type: none"> -Multigraduació -Certa interacció multinivell -Finalitat ruralitzadora o urbanitzadora -Possible organització per cicles 	<p>tècniques Freinet.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Poder pedagògic i social dels alcaldes <p>República i Guerra Civil</p> <ul style="list-style-type: none"> - Escola Nova - Educació activa - Paidocentrisme - Escola oberta - Supressió exàmens - Foment de la responsabilitat, respecte, llibertat i la solidaritat - Treball Cooperatiu - Aprenentatge per observació i descoberta - Educació integral - Substitució del llibre de text pel llibre de consulta <p>Paralització, dictadura i postguerra</p> <ul style="list-style-type: none"> -Educació pre-militar per nois - Disciplina rigorosa - Transmissora d'ideologia -Instrucció - Llibre de text "la Enciclopèdia" - Treball memorístic - Ús dels recursos naturals de l'entorn - Transmissora de la idea de progrés i desenvolupament (industrial) -Presenta possibilitats pedagògiques <p>Concentracions i primeres ZER</p> <ul style="list-style-type: none"> -Configuració pedagògica i didàctica multidimensional -Consideració d'un model pedagògic ideal -Contacte natura -Té com a suport el medi i
----------------------------	---	--

		<p>la cultura rural</p> <p>Nova ruralitat</p> <ul style="list-style-type: none">-Educació artesanal-Atenció individual-Treball col·laboratiu-Ensenyament circular o concèntric-Flexibilitat (horari , currículum, espai, grups, sistema de control tou)-Agrupaments flexibles-Agrupaments de ZER-Atenció diversitat-Potenciació autonomia-Globalització continguts-Relació entorn-Bons resultats en proves objectives (CB)- Afavoreix l'experimentació educativa
--	--	---

Annex 4: Primers ítems, relacionats amb els quatre eixos, resultat de la conceptualització.

1. El món rural ha sofert un abandonament al llarg de la història i també la seva escola, acompanyat d'adversitats administratives de tot tipus i oblidada per teòrics i pedagogs.
2. El territori rural català i espanyol és molt divers i es troba en constant evolució. Està en constant transformació com un sistema que es va adaptant i redefinint, comportant una pèrdua de la identitat tradicional de ruralitat (relacionat punt 7).
3. L'ER sempre ha tingut una funció social (compromesa amb el medi per ex. donant un complement alimentari a qui ho necessitava) i ha estat l'únic focus cultural del municipi, de diferents maneres i amb objectius diversos al llarg de la història. Però és permanent la voluntat d'organitzar una acció cultural intensa sobre el municipi.
4. L'ER ha tingut una incidència en el desenvolupament socioeconòmic, sociocultural i sociopolític del propi món rural tot i que apareix al llarg de la història la voluntat de "vendre" el progrés i desenvolupament (industrial) de les zones rurals considerant-se l'escola com un mitjà urbanitzant en el camp.
5. L'escola rural actual és pública per tant gratuïta, en canvi durant el s.XIX i principis del s.XX les mares i pares havien de pagar una part del sou del mestre.
6. Divergències entre el paral·lelisme entre els mots rural i agrícola. Rural associat al camp, animals, bosc paisatge, també a l'agricultura, la ramaderia, els indústries petites i el petit comerç. I s'entén també com una zona minera, tèxtil i de segones residències.
7. La no escolarització, l'absentisme i l'abandonament alt consentit pels propis pares dels alumnes de les zones rurals va evolucionar en la prolongació de l'escolaritat durant la República fins arribar a la obligatorietat després de la transició.
8. L'Estructura caciquista dels municipis, on el poder social i pedagògic requeia en els propis alcaldes dels municipis pròpia del s. XIX i inicis del s.XX, i posteriorment, durant la dictadura, que l'escola tenia la funció de promoure l'esperit Nacional fort i els sistemes de control

de la població eren molt forts (ex. Escola d'adults) va anar evolucionant cap a un sistema polític democràtic després de la transició amb els canvis de molts tipus que això suposa.

9. Desconfiança per part la població del món rural ja que donen poc valor a la cultura i a l'educació. En general, poca consideració social de les ER, tancament d'escoles, concentracions escolars. El poble era poc acollidor amb el mestre de l'escola i hi havia un desinterès clar per part de les famílies. Aquesta situació ha canviat amb els anys, des de l'obligatorietat de l'Educació, aquesta ha guanyat importància fent estrènyer la relació entre famílies i l'escola rural.
10. Es mostren diferències en les condicions socials, econòmiques i culturals de les persones que viuen al món rural al llarg dels anys. Passant de la misèria econòmica i cultural dels seus habitants a una societat rural influenciada primer pels fenòmens de la industrialització i actualment per la societat post industrial i post moderna (crisi de la vida urbana, migracions, millora de les comunicacions, Globalització, l'ús de les TIC, etc). Les zones rurals han passat d'estar aïllades a estar connectades.

Relacionats amb el context institucional (escola)

11. L'Escola rural es caracteritza per estar situada al medi rural, ser única en un municipi de pocs habitants (no hi ha un consens generalitzat sobre el nombre exacte d'habitants).
12. L'escola rural és l'escola de les tres "p", és una escola pública, que pel seu nombre baix d'alumnes no permet una escola graduada (petita) i que està lligada al poble (fins i tot oberta a persones del poble que vulguin entrar a ensenyar quelcom).
13. És una escola acollidora i familiar, l'edificació típica consta d'una o diverses aules i acostuma a tenir el pis del mestre dins de la mateixa escola. L'emplaçament físic ha tingut millores substancials, d'una escola bruta, vella, buida d'activitats situada en una aula improvisada, s'ha passat a tenir espais renovats i apropiats.
14. Té una clara funció d'acció cultural sobre el municipi.

15. Caracteritzada al llarg de la història per tenir recursos econòmics i poc material, tot i que no és el cas de la majoria d'ER actuals.
16. Les visions de l'ER són contraposades, existeix la idea de creure que és una còpia de l'EU i també la creença que és un model d'escola diferent. L'ER sempre ha tingut la voluntat de trobar una fisonomia pròpia.
17. Com la majoria d'escoles va passar de ser una escola religiosa a després laica.
18. L'ER era gairebé inexistent als pobles, oberta temporalment, i posteriorment, durant la República, va estar oberta fins i tot festius. Des de l'ensenyament obligatori no hi ha cap diferència d'horaris amb la resta d'escoles.
19. Escola que durant anys ha suggerit tant al pensament bucòlic i a la poesia com a la tristor i la vergonya.

Relacionats amb el paper del mestre pròpiament

20. El mestre rural sempre ha tingut la possibilitat de tenir un tracte molt més individualitzat amb els alumnes i més facilitat de relació amb l'entorn.
21. L'ER sempre ha necessitat mestres integrals i polivalents degut al gran nombre i diversitat de tasques a realitzar.
22. El mestre rural s'ha caracteritzat per la inestabilitat ja que a les zones rurals hi ha molta mobilitat i canvis.
23. El mestre rural podia viure a la mateixa escola, al pis del mestre. Encara en trobem però no hi viuen, s'ha reformat passant a ser espai de l'escola.
24. El mestre rural tenia menys consideració social envers els mestres d'escoles ordinàries, estava pitjor remunerat i per tant havia de combinar la feina amb altres tasques. Des de la democràcia que no és així, ha millorat el reconeixement social i les condicions laborals són bones, les mateixes a tot tipus d'escoles públiques.
25. El mestre rural ha passat de ser autoritari (amb palmeta) a ser més proper i ajudar als estudiants que més ho necessiten.

26. Molts mestres rurals no tenien cap formació, i els que si, eren formats a les ciutats. Actualment encara molts mestres rurals són formats des d'una perspectiva urbana i no tenen una formació específica sobre escola rural.
27. S'identifica un fort malestar per part d'alguns mestres rurals, amb un sentiment de superioritat respecte a les persones que viuen en contextos rurals i tenen baixes expectatives envers als alumnes rurals. Alguns estaven totalment deslligats a la vida del poble, sense cap interès, esperant poder marxar. Actualment encara trobem casos.
28. A llarg de la història, veiem com hi ha molta diversitat pel que fa mestres que desprenen entusiasme, desig, il·lusió i interès per introduir metodologies pedagògiques innovadores i altres mestres que mostren més indiferència i que es limiten a aportar a terme un ensenyament més tradicional.
29. El mestre rural ha estat caracteritzat per no disposar de massa mitjans materials i econòmics però també per tenir l'enginy i la il·lusió com per ser capaços suplir-los.

Relacionats amb el procés d'ensenyament - aprenentatge (pedagògics)

30. Com a elements convergents al llarg de la història, les aules de les escoles rurals es caracteritzen per tenir grups heterogenis, multigrau i interacció multinivell comportant una diversitat de models organitzatius (amb la possibilitat de treballar per cicles).
31. A l'escola rural el mestre pot tenir un tracte més personalitzat amb cada alumne, on s'intenta respectar el ritme.
32. La finalitat pedagògica de l'escola rural pot ser ruralitzadora o urbanitzadora. Aquesta, ha anat variant des de promoure un ensenyament de caràcter rural que té com a suport medi i la cultura rural a ser transmissora de la idea de progrés i desenvolupament industrial.

33. Inicialment la funció de l'escola rural era exercitar la lectura dels nens/es, posteriorment l'opció pedagògica va ser anar més enllà de l'alfabetització.
34. Com a les escoles de tota Catalunya i Espanya trobem diferències entre les línies pedagògiques segons l'època que estudiem. Inicialment, del s. XIX i principis del s. XX, l'ensenyament era verbalista, rutinari, tradicional, escolasticisme i l'aprenentatge no era gens significatiu, no estava relacionat amb l'entorn i la visió i expectatives envers els alumnes era negativa. El poder pedagògic i social era dels alcaldes i la innovació pedagògica era escassa. Posteriorment, durant la República, sorgeix el moviment d'Escola Nova comportant canvis significatius com una pedagogia activa des del paidocentrisme, una educació integral que promovia el respecte, la responsabilitat, la llibertat i la solidaritat. Una escola oberta al món, on es potenciava l'aprenentatge per observació i descoberta, la supressió d'exàmens, el treball cooperatiu.
35. També trobem divergències entre etapes més endavant, la dictadura torna a canviar i s'implanta una disciplina rigorosa on l'escola és transmissora d'ideologia, on s'instrueix en comptes d'educar. Es porta a terme una educació pre-militar per als nois. S'utilitza "la Enciclopèdia" com a llibre de text i el treball és bàsicament memorístic. Posteriorment amb la democràcia i els agrupaments de les escoles formant ZER, arran dels moviments de renovació pedagògica (any 1983), es defineix l'escola rural dient que té una configuració pedagògica i didàctica multidimensional, on es porta a terme una educació artesanal, on es pot fer una atenció individual als alumnes, en el que l'ensenyament és circular o concèntric, on existeix la col·laboració, hi ha flexibilitat (horari, currículum, espai, grups, sistema de control tou). Es porten a terme agrupaments flexibles a l'escola, s'atén a la diversitat, es potencia l'autonomia, es treballen els continguts de manera global, hi ha relació amb l'entorn i els resultats de CB són bons.
36. Un dels aspectes que no varia amb la dictadura respecte la República, és l'aprofitament dels recursos naturals de l'entorn.

37. És interessant destacar que a totes les etapes històriques emergeixen les potencialitats pedagògiques que pot arribar a oferir l'escola rural. Durant l'etapa d'escola incompleta (x. XIX i XX) on les innovacions pedagògiques eren inexistents a l'escola rural hi diu "escasses innovacions pedagògiques" i s'apunta la introducció d'alguna innovació com les tècniques Freinet. Posteriorment durant l'època de "paralització, dictadura i postguerra" fins i tot hi ha autors que asseguren que l'escola rural presenta possibilitats pedagògiques interessants. Més endavant, durant les concentracions i les primeres ZER es considera com un model d'escola ideal i per últim a l'etapa actual, nova ruralitat, es considera que l'escola rural és un tipus d'institució que afavoreix l'experimentació educativa.